

IOANE TEITIOTA KIRIBATI / YENİ ZELANDA DAVASI VE BM İNSAN HAKLARI KOMİTESİ'NİN İKLİM MÜLTECİLERİ İLE İLGİLİ TARİHİ KARARI

DOI: <https://doi.org/10.33717/deuhfd.800899>

Doç. Dr. Sibel SAFİ*

Öz

1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu'nun 1(A).maddesinde mülteci; "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü nedeniyle zulme uğrama korkusu yaşayan"¹ uluslararası bir sınırı geçen kişi olarak tanımlanır. İklim mültecileri her ne kadar literatürde mülteci olarak anılsalar da bu kişiler 1951 Cenevre Konvansiyonu kapsamında mülteci sayılmazlar. Çünkü sözkonusu olan bu kişiler Konvansiyon'un talep ettiği şekilde şiddet veya zulüm nedeniyle ülkesinden kaçmamaktadırlar. Doğal olayların şiddet içermeyen doğası, yaşam hakları tehdit altında olan bu kişilere Konvansiyon kapsamında bir kaçış gerekçesi değildir. İleri dönemde, iklim olaylarının göçün birincil itici gücü olacağı öngörülmektedir ve alanda genişlemeye ihtiyaç duyulacağı muhakkaktır. Doğa olaylarının sığınma zemini olarak dahil edilmemesi mülteci hukuku alanında bir boşluğu göstermektedir. BM İnsan Hakları Komitesi, iklim değişikliğinin etkilerinden dolayı iltica talebi reddedilen bir bireyin şikayetine ilişkin ilk kararında, devletlerin yaşam hakkını ihlal eden iklim değişikliğinden/çevresel bozulmadan kaynaklanan koşullarla karşılaşan kişilerin sınır dışı edilemeyeceğini belirtmiştir. BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin denetim organı olan BM İnsan Hakları Komitesi'nin tarihi kararı, iklim değişikliğinin etkilerinden dolayı sığınma hakkı arayan kişilerin şikayetine ilişkin bu alandaki sığınma taleplerine kapı açacaktır. Mülteci tanımının farklı unsurlarına ilişkin farklı mahkeme kararları, devletler arasında değişen mülteci tanıma kriterlerine yol açarken, sığınmacılar için durum belirsizlikler içermektedir. Bu sebeple mülteci hukuku açısından içtihat oluşturabilecek her yeni karar önem arz etmektedir. Bu çalışmaya konu olan karar da devlet uygulamalarına ve dolayısıyla da mahkeme kararlarına öncülük edebilecek nitelikte tarihi bir karardır.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Avrupa Birliği Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: sibelsafi@yahoo.com) ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6689-4639> (Makalenin Geliş Tarihi: 06.09.2020) (Makale Gönderilme Tarihi: 07.09.2020/Makale Kabul Tarihi: 18.09.2020)

¹ 1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf.

Anahtar Kelimeler

İklim mültecileri, Ioane Teitiota Kiribati davası, BM İnsan Hakları Komitesi, mülteci, Cenevre Konvansiyonu

**IOANE TEITIOTA KIRIBATI / NEW ZEALAND CASE AND
UN HUMAN RIGHTS COMMITTEE'S HISTORICAL DECISION ON
CLIMATE REFUGEES****Abstract**

Refugee, in Article 1 (A) of the 1951 Geneva Convention on the Legal Status of Refugees; it is defined as a person crossing an international border who "fears persecution because of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion". Although they are referred to as 'climate refugees' in the literature, they are not considered as refugees under the 1951 Geneva Convention.

The people called climate refugees do not flee their country due to violence or persecution that is defined in the Convention. The non-violent nature of natural phenomena is not a reason for escape under the Convention for those people whose right to life is threatened. The exclusion of natural phenomena as grounds for refuge indicates a gap in the field of refugee law. Environmental events are predicted to be the primary driving force of forced migration in the future and it is certain that there will be a need for expansion in the area. In its first decision regarding the complaint of an individual seeking asylum due to the effects of climate change, the UN Human Rights Committee stated that people who face conditions arising from climate change / environmental degradation that violate the person's right to life, cannot be deported. The UN human rights committee's historical decision on the body of the UN Convention on Human Rights regarding the complaint of a person seeking asylum due to the effects of climate change should open the door to asylum requests in this field. While different court decisions on different elements of the refugee definition lead to differing criteria for refugee recognition between states, the situation for asylum seekers is uncertain. For this reason, every new decision that can constitute case law in terms of refugee law is important. The decision that is the subject of this study is also a historical decision that can lead to state practices and therefore court decisions.

Keywords

Climate refugees, Ioane Teitiota Kiribati case, UN Human Rights Committee, refugee, Geneva Convention

GİRİŞ

İklim değişikliğinin çok çeşitli etkileri mevcuttur. İçme suyu gibi sınırlı doğal kaynakların dünyanın birçok yerinde daha da zor ulaşılabilir olması muhtemeldir. İnsanlar, hayvanlar ve mahsuller koşulların çok sıcak ve kurak olduğu veya çok soğuk ve deniz suyu gibi etkenlerle ıslak hale geldiği, geçim kaynaklarını tehdit ettiği ve gıda güvensizliğini artırdığı çevresel bozulma “noktalarında” hayatta kalma mücadelesi vermektedir². İnsanlar değişen çevreye uyum sağlamaya çalışmakta, ancak çoğu iklim değişikliği ve felaketlerin etkisiyle zorla evlerini terk etmek mecburiyetinde kalmaktadırlar ya da hayatta kalmak için ülkeleri içerisinde yer değiştirmektedirler. Yeni yer değiştirme modelleri ve tükenmiş doğal kaynaklar üzerindeki rekabet, topluluklar arasında çatışmaya yol açabilmekte veya önceden var olan güvenlik açıklarını artırabilmektedir³.

İklim değişikliği ve afetler bağlamında sınır ötesine geçen insanlar, bazı durumlarda uluslararası korumaya ihtiyaç duyabilirler ve çevresel felaketlerden, iklim değişikliklerinden etkilenen insanlar başka ülkelere sığınmak zorunda kalabilirler. Mülteci hukuku bu nedenle bu alanda önemli bir role sahiptir.

“İklim mülteci” terimi, medyada ve hukuk terminolojisinde sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak bu cümle, uluslararası hukukta bulunmadığı için kafa karışıklığına neden olabilir. 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu’nun (buradan sonra Konvansiyon ya da Mülteci Konvansiyonu) 1(A).maddesinde mülteci; “ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi görüşü nedeniyle zulme uğrama korkusu yaşayan”⁴ uluslararası bir sınırı geçen”⁵ kişidir. Bazı bölgesel düzenlemelerde (1969 OAU Sözleşmesi; 1984 Cartagena Deklarasyonu) tanım, “kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylardan” kaçan kişilere kadar uzanır. İklim değişikliği, kendi ülkelerindeki insanları etkiler ve tipik olarak, sınırların ötesine insanları yerinden edecek bir düzeye ulaşmadan önce genellikle ülke içinde yerinden edilme sonucunu doğurur. İklim mültecilerine veya çevresel etkenlerle yer değiştiren (environmentally displaced persons-EDPs) insanlara koruma sağlayan ya da bu anlamda devletleri korumaya teşvik edici

² <https://www.unhcr.org/climate-change-and-disasters.html>, (erişim tarihi: 26.08.2020).

³ Ibid.

⁴ 1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf.

⁵ Ibid.

milletlerarası bir düzenleme de henüz yoktur⁶. Her ne kadar literatürde iklim mültecileri olarak anılsalar da 1951 Cenevre Konvansiyonu kapsamında da mülteci sayılmazlar.

1985 yılında Essam El-Hinnawi tarafından Birleşmiş Milletler Çevre Programında ‘iklim mültecileri’ nin en yaygın kabul gören tanımı şu şekilde yapılmıştır:⁷ “İklim mültecileri, belirgin bir çevresel bozulma nedeniyle (doğal ve/veya insanlar tarafından tetiklenmiş) canlı varlıkları tehlikeye atan ve/veya yaşam kalitesini ciddi şekilde etkileyen sebepler dolayısıyla gelecekteki yaşam alanlarını geçici veya kalıcı olarak terk etmeye zorlanan kişilerdir.”⁸. Bu tanımdaki çevresel bozulma ile ekosistemdeki geçici veya kalıcı olarak insan hayatına uygun olmayan herhangi bir fiziksel, kimyasal ve/veya biyolojik değişiklik kastedilmektedir.

Mülteci Konvansiyonu’ndaki mülteci kriterlerinin veya bölgesel mülteci hukuku çerçevelerinin daha geniş mülteci kriterlerinin dikkate alınabileceği durumlar olabilir; örneğin, kuraklıkla bağlantılı kıtlık aynı zamanda silahlı çatışma ve şiddet durumuyla bağlantılı olabilir. BMMYK tarafından “iklim mültecisi” terimi ile “afetler ve iklim değişikliği bağlamında yerinden edilmiş kişilere” atıfta bulunulmaktadır⁹.

İklim değişiklikleri ve çevresel bozulmalar konusunda uluslararası düzeyde atılan adımlar sonucunda bazı antlaşmalar yapılmış, Türkiye de bu antlaşmalara taraf olmuştur. Halihazırda 197 ülkenin taraf olduğu 1994 tarihli BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Türkiye’de 2004 yılında yürürlüğe girmiştir¹⁰. Türkiye; Kyoto Protokolü’nü¹¹, Ozon Tabakasının

⁶ **Moberg**, Kara K.: Extending Refugee Definitions to Cover Environmentally Displaced Persons Displaces Necessary Protection, 94(200) Iowa L. Rev., s. 1112.

⁷ **Fabrice**, Renaud/**Bogardi**, Janos J./**Dun**, Olivia/**Warner**, Koko: Control, Adapt or Flee, How to Face Environmental Migration?, Publication Series of UNU Institute for Environment and Human Security (UNU-EHS), No.5/2007 (Bonn: UNUEHS, 2007) at 11.

⁸ **Essam**, El-Hinnawi: Environmental Refugees 4 (United Nations Environment Program 1985) cited in Gregory S. McCue, “Environmental Refugees: Applying International Environmental Law to Involuntary Migration), (1993) 6 Geo. Int’l Env’tl.L.Rev. 151 at 157-158; **Fabrice**, Renaud/**Bogardi**, Janos J./**Dun**, Olivia/**Warner**, Koko: Control, Adapt or Flee, How to Face Environmental Migration?, Publication Series of UNU Institute for Environment and Human Security (UNU-EHS), No.5/2007 (Bonn: UNUEHS, 2007) at 12.

⁹ <https://www.unhcr.org/climate-change-and-disasters.html>, (erişim tarihi:26-08-2020).

¹⁰ Türkiye, BMİDÇS’ye 21.10.2003 tarihli ve 25266 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 16.10.2003 tarihli, 4990 sayılı kanun ile uygun bulma suretiyle 24 Mayıs 2004’te 189. taraf olarak katılmıştır.

Korunması İçin Viyana Sözleşmesi'ni¹², Ozon Tabakasını İncelten Madde-
lere İlişkin Montreal Protokolü'nü¹³ onaylamıştır.

Çevresel nedenlerle yerinden edilmiş insanların (Environmentally Displaced Persons, kısaca EDPs) Mülteci Konvansiyonu koruması dışında kaldığı kabul edilse de, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, kısaca ICESCR) kapsamında insanların kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma hakkı koruma altına alınmıştır. 2013 yılında Sözleşme'ye ek İhtiyari Protokol ile, sınırlı olmakla birlikte Sözleşme'ye dayalı başvurabilecekleri bir denetim mekanizması oluşturulmuştur. Bir diğer sözleşme ise, iklim mültecileri hakkında dengeleri değiştirebilecek Ioane Teitiota kararının atıfta bulunduğu ve başvuru sahibinin yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasını dayandırdığı Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin (International Covenant for Civil and Political Rights, kısaca ICCPR) 6.maddesidir. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesi ile birlikte denetim organı olan ve bireysel başvuru mekanizmasına sahip Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi kurulmuştur¹⁴.

¹¹ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne Yönelik Kyoto Protokolü'ne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Kanun No. 5836, Kabul Tarihi: 5.2.2009, RG 17.2.2009/27144; Karar Sayısı: 2009/14979: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolü'ne Katılmamız Hakkında Karar, RG 13.5.2009/27227.

¹² Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi'ne Katılmamızın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Kanun No. 3655 Kabul Tarihi: 6.6.1990, RG 20.6.1990/20554; Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi ile Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü'ne Katılmamız Hakkında Karar, RG 8.9.1990/20629.

¹³ Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü'ne Katılmamızın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Kanun No. 3656, Kabul Tarihi: 6.6.1990, RG 20.6.1990/20554; Karar Sayısı: 90/733: Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi ile Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü'ne Katılmamız Hakkında Karar, RG 8.9.1990/20629.

¹⁴ **Doğan, İlyas:** İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 3. Baskı, 2019, ss. 181-192. BM'in bünyesinde kurulmuş olan İnsan Hakları Konseyi, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve İnsan Hakları Komisyonu farklı organlardır. BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi 1946'da İnsan Hakları Komisyonu'nu kurmuştur. Bir ülkedeki ağır ve sistematik insan hakları ihlallerini raporlamak üzere belirli ülkelerdeki insan hakları ihlallerini veya belirli insan hakları konularını araştırmak üzere yetkilendirilen uzmanlardan oluşan bir özel usuller sisteminin kurulması ve yürütülmesi ile Komisyon, birçok ülkede insan haklarının durumunun geliştirilmesine yardımcı olmuştur. İnsan Hakları Komiserliği ise, BM Genel Kurulu'nda 1993'te 48/141 sayılı karar ile kurulmuştur. Komiser, görevlerini BM adına Genel Sekreterin yetki ve yönlendirmesi altında yürütür ve herkesin tüm insan

İnsan haklarının korunması maksadıyla BM Andlaşmasına dayanılarak oluşturulmuş Genel Kurul, Ekonomik ve Sosyal Konsey ve Konsey bünyesinde kurulan İnsan Hakları Komisyonu insan hakları ile ilgili faaliyetlerin koordinasyonunda yardımcı olur. İnsan Hakları Komitesi ise BM bünyesinde hazırlanan insan hakları sözleşmeleri ile oluşturulan mekanizmalardan birisidir. İnsan Hakları Komitesi'nin kurulmasını sağlayan 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi; bireylerin ve milletlerin temel siyasi ve kültürel haklarını belirler. Birinci Seçmeli Protokolü imzalayan devletler aleyhine Sözleşmede düzenlenen medeni veya siyasi haklarının ihlal edildiğine inanan bireylerin şikayete konu olan devlette konu ile ilgili tüm iç hukuk yollarını tüketmek kaydıyla, İnsan Hakları Komite'sine bireysel başvuru hakkı vardır. Komite 1981 yılından itibaren Sözleşmede hüküm altına alınmış hakların uygulanmasına yönelik "Genel Yorumlar" adı altında yayın yapmaya başlamıştır¹⁵. 36. Genel Yorum'da Sözleşme kapsamındaki yaşam hakkı geniş yorumlanmış ve ilk defa çevresel bozulmanın şimdiki ve gelecek nesillerin yaşam hakkını tehdit ettiği ve devletler tarafından bu konuda önlemler alması gerektiği belirtilmiştir (paragraf 62)¹⁶. İnsan Hakları Komitesi Ioane Teitiota kararında 36. Genel Yorum'un 31. paragrafına atıfta bulunulmuştur¹⁷.

I. 1951 CENEVRE KONVANSİYONU'NDA MÜLTECİ TANIMI

1951 Cenevre Konvansiyonu "Mülteci" tabirininin tarifini madde 1(A)'da yapmıştır. Buna göre;

"Tabii olduğu ülkesinde meydana gelen olaylar neticesinde ırkı, dinî, tabiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunuyorsa oraya dönemeyen veya mevcut korkuya binaen dönmek istemeyen şahıs; eğer birden fazla tabiiyeti varsa bu şahıs hakkın-

haklarından etkili şekilde yararlanmasını geliştirme ve koruma sorumluluğuna sahiptir. Bütün bunların dışında Uluslararası Hukuk Komisyonu ise; BM Genel Kurulu tarafından, uluslararası hukukun gelişimine katkıda bulunmak üzere sözleşmeler hazırlama ve değişiklikler önerme görevleri verilerek 1947 yılında kurulmuş olup, insan hakları kapsamında vatandaşlık ve vatansızlık gibi konulara ilişkin uluslararası antlaşmaların hazırlanması ve uluslararası ceza hukukunun geliştirilmesinde rol almaktadır.

¹⁵ Human Rights Treaty Bodies – General Comments, <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/TBGeneralComments.aspx> (Son erişim tarihi: 12.04.2020)

¹⁶ **McKernan, Lucy & Bret, Thiele**: UN Human Rights Committee brings new vitality to the right to life, <https://www.openglobalrights.org/un-human-rights-committee-brings-new-vitality-to-the-right-to-life/> (Son erişim tarihi: 12.04.2020).

¹⁷ Ibid.

daki “Vatandaşı olduğu ülke” tabiri tabiiyetini haiz olduğu memleketlerden herbirini kast eder. Haklı bir korkuya dair geçerli bir sebep olmaksızın vatandaşlığı olduğu memleketlerden birinin himayesinden mahrum sayılmaz.”¹⁸

Konvansiyon’un 32. maddesinde sınır dışı etme koşulları hüküm altına alınmıştır. Buna göre; “taraf devletler, ülkelerinde uygun şekilde bulunan bir mülteciyi ancak milli güvenlik veya kamu düzeni sebepleri ile sınır dışı edebilirler. Ve mültecinin sınırdışı edilmesi çok acil milli güvenlik tehdidi oluşturmuyorsa, kişinin suçsuzluğunu ispat edebilmesi için yetkili makam tarafından seçilmiş bir veya birkaç kimse nezdinde karara itiraz etmesine, bu amaçla temsil edilmesine izin verilir. Taraf devletler bu durumdaki bir mülteciye, diğer bir ülkeye uygun şekilde kabulünü temin edebilmesi için uygun bir süre verirler. Taraf devletler, bu süre sırasında, uygun sayacakları tedbirleri alabilirler.”¹⁹.

Sözleşmenin 32(1).maddesine göre “taraf devletler ülkelerinde yasal olarak bulunan mültecileri, ancak ulusal güvenlik veya kamu düzeni nedenleriyle sınırdışı edebileceklerdir.”²⁰. Ayrıca zorunlu “ulusal güvenlik nedenlerinin aksini gerekli kılmadığı sürece, mültecinin kendisiyle ilgili karara karşı delil sunmasına, bu karara itiraz etmesine ve bu amaçla kendisini yetkili makamlar önünde temsil ettirme hakkına sahip olmasına izin verilecektir.”²¹.

Sınır dışı veya geri göndermeme yasağı (Non-refoulement) Sözleşmenin 33. maddesinde düzenlenmiş olup bir teamül hukuku kuralıdır.²² Buna göre; “hiçbir taraf devlet bir mülteciyi, ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba aidiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerin sınırlarından her ne şekilde olursa olsun sınır dışı veya iade edemez”²³. “Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması hususunda ciddi sebepler mevcut olan veya özellikle vahim bir cürümden dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için mezkur memleket topluluğu için bir tehlike teşkil eden bir mülteci işbu hükümden faydalanmayı talep edemez”²⁴.

¹⁸ Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf.

¹⁹ Safi, Sibel: Mülteci Hukuku, Legal Yayınevi, 2017, ss. 98-99.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf.

²⁴ Ibid.

Geri göndermeme ilkesi, kişinin risk altında olduğu ülkeye gönderilmemesi ve aynı zamanda risk altında olduğu üçüncü ülkeye gönderilmemesini kapsar²⁵. Geri göndermeme ilkesi; kişinin güvenli bir yerden tehdit altında olduğu bir yere gönderilmemesine ilişkin tedbirleri almayı içerir ve bu tedbirlerin sorumluluğunun devlete yüklenbilmesi ve kişinin risk altında olduğu üçüncü ülkeye iade edilmesini önleme gibi önemli sonuçlar doğurur²⁶.

A. “Zulüm Görmenin” Bir Parçası Olarak Devlet Korumasının Başarısızlığı

Mülteci Konvansiyonu, ancak ve ancak temel uluslararası insan hakları gözönünde tutularak, ulusal bir korumaya dair herhangi bir mantık dahili beklenti olmadığında, uluslararası toplulukların korunmasıyla ilgili sorumluluk alacak şekilde tasarlanmıştır²⁷. Bu sebeple, Mülteci Konvansiyonu, normalde vatandaşlığın kişiye sağlayacağı ayrıcalıkların ortadan kaybolması veyahut eksilmesi halinde bir “vekil koruma” konumuna sahiptir²⁸. Bu kişinin zulüm görüp görmediğine ya da böyle bir tehlike altında olup olmadığına dair kararın, söz konusu olası tehlikeyi tanımlamak kadar kişinin vatandaşı olduğu ülkenin bu tehlikeye cevap verecek yeterlilik veya isteklilikte olup olmadığını da gözlemlemeyi kapsamaktadır²⁹. Eğer söz konusu devletin yine söz konusu olan tehlikeye karşılık verecek güce ve isteğe sahip olması gibi bir durum varsa, kişinin zulüm gördüğü ya da görmek üzere olduğu söylenemez³⁰. Bunun birçok sebebi vardır:

1- Birincil olarak, mülteci kavramının olağan anlayışı dikkate alınırca, tanımdan, bu kavramı kullanan kişinin “zararda olma” ya da “ciddi zararda olma” değil de “zulüm görme”³¹ durumunun varlığı anlaşılır³². Bir insanın

²⁵ **Lauterpacht**, Elihu/**Bethlehem**, Daniel: “The Scope and Content of the principle of non-refoulement: opinion”, in (ed. FELLER, Erika/TÜRK Volker/NICHOLSON, Frances), *Refugee Protection in International Law*, Cambridge 2003, s. 160.

²⁶ **Özkan**, Işıl: *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, 2017, s. 164.

²⁷ *Kahloo v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs*, (1997) FCA 1430 (Aus FC, Dec. 1, 1997).

²⁸ **Safi**, ss. 155-167.

²⁹ *Sunarso v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs*, (2000) 99 FCR 125 (Aus. FC, Feb. 7, 2000) at 132(38)-(39).

³⁰ **Safi**, ss. 155-167.

³¹ *Mehmood v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs*, (2002) FCA 37 (Aus. FC, Jan. 31, 2002) at. (14).

³² *Singh v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs*, (2002) FCA 37 (Aus. FC, Jan.31, 2002) at (16).

zarar görmesi ya da ciddi zarar altında bulunduğu her durumda zulüm görüldüğü çıkarımını yapmak, kanunun lafzi sınırlarına uygun olmaz: çünkü zulüm görmek, beraberinde süreklilik, insafsızlık, ve ancak devletin koruma gücünün ya da isteğinin ortadan kalkması halinde söz konusu olabilecek, aynı zamanda kaçamamazlık gibi koşulları beraberinde getirir. Daha da ötesinde, “zulüm görme” ibaresi, içinde objeyi pasif tutan bir yapılandırma taşıdığı için, “hem zulmedenin hareket edışıyle hem de bu hareket edişin zulüm edilen üstündeki etkileriyle alakalı olan bir bileşik durumu anlatır”³³. Başka bir deyişle, Mülteci Konvansiyonu bir çıkmaza dair koruma oluşturulmasıyla ilgili olduğundan, “zulüm görme” tanımının analizi de hem söz edilen riskin doğası hem de, eğer ortada bir eylem varsa, devlet tarafından yapılan eylemin doğasının incelenmesi dahilinde yapılmalıdır; çünkü başvuranın içinde bulunabileceği çıkmazı yaratan bu iki durumun karışımıdır³⁴.

2- İkinci olarak, yazılı kanun üzerinden yapılan yorumlar, Mülteci Konvansiyonu’nun odağı, amacı ve bağlamına yapılan atıflarla güçlendirilmiştir³⁵. Ward kararında açıklandığı üzere, uluslararası korumanın varoluş ve kuruluş amacı zulme uğrayan kişi için yerel vatandaşlığa bağlı korunma hakları elinden alındığında ulaşılabilecek ikinci bir ev, bir “vekil” yaratmaktır. Mülteci Konvansiyonu’nun arkasındaki sebeplendirme ise sadece kendi devletleri tarafından zulüm görenlere barınak sağlamak değil, kendi devletleri tarafından devlet dışı aktörlerin yaptığı zulme karşı koruma göremeyenlere ya da göremeyenlere karşı da sığınak sağlamaktır³⁶.

3- Üçüncü olarak, “zulüm görmek” tanımının “uygun şekilde kullanımının iki ya da daha fazla etkenin birleşimi sonucu ortaya çıkan bir etkiyi”³⁷ açıkladığı anlayışı, Mülteci Konvansiyonu’nun son zamanlarda, çoğunlukla devlet dışı aktörlerden kaynaklardan zulümden kaçan mültecilere kalacak yer sağlayabilmesi noktasında mühim, hatta vazgeçilemez olmuştur³⁸. Bu gibi durumlarda, Horvath davasında mahkemenin söylediği gibi, “zulüm görme” tanımı içinde devletin koruma sağlamasında yoksunluğunun bulun-

³³ Minister for Immigration and Multicultural and Indigenous Affairs v. Kord (2002) 125 FCR 68 (Aus. FFC, Mar. 28, 2002) at 69(2).

³⁴ **Wisher**, D.: (2003) “Non-State Actors and the Definition of a Refugee in the United Kingdom Protection, Accountability or Culpability?” 15 Intl. J. Ref. L. 68, at 80.

³⁵ Sivakumaran (UKHL, 1987) at 992-93.

³⁶ Dillon v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration) (2005) FC 381 (Can. FC, Dec. 3, 2004) s. (8).

³⁷ Ortiz v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration) (2011) FC 726 (Can. FC, Jun. 20, 2011) s. (14).

³⁸ **Shacknove**, A. E.: (1985) Who is Refugee? 95 Ethics 274, s. 277.

ması anlayışının yer alması, devlet tarafından zulüm görme ve devlet-dışı yapılar tarafından zulüm görme halleri arasında, düzenin bütünlüğü için fazlasıyla gerekli olan bir köprüdür”³⁹.

Özellikle, zulüm ve zulüm görmekten korunamamak kavramlarının birleşik elementlerini bu analizin bir parçası olarak kabul ederek, Mülteci Konvansiyonu’nun devlet-dışı yapılar tarafından yaratılan zarar ve zulmün sebeplerini açıklamadığı ama devletin onlara karşı koruma görevini yerine getiremeyişinin gerekçe gösterildiği anlayışına tabi tutulmuştur⁴⁰. Başka bir şekilde açıklayacak olursak, “sebe” ve “bağlaç” cümlelerinin amaçları doğrultusunda, “gerekli olan ayırıcı kriter hem devlet-dışı yapılardan, hem de mağdurları korumayı başaramayan devletler tarafından sağlanıyor olabilir”⁴¹. Devletin ve onun korumasının konu içindeki rolünü dikkate almayan bir yaklaşım, devlet-dışı yapılardan gelen zararların Konvansiyon’da belirtilen sınırlara uymadığı ama devlet korumasının yoksunluğunun hala bağlantıda olduğu noktaları⁴² mülteci varlığının dışında tutacaktır ki böyle bir sonucun ihtimali, mahkeme tarafından Horvath davası içerisinde “sağlıksız ve aykırı” olarak nitelendirilmiştir⁴³.

Bu, uluslararası korumaya ihtiyaç duyanları kimliklendirme noktasında daha sofistike ve kapsamlı bir yön bulma sağlayan bir anlamlandırmaya yol açmıştır⁴⁴.

Mahkeme kararlarından vardığımız sonuç; devlet dışı aktörler tarafından zulmün gerçekleştirilmesinde devletin önleme, önleyebilmek amacıyla gerekli düzenlemeleri yapma veya buna istekli olması gerekliliğinin aranmasıdır. Devlet bu önlemlerin varlığını bazan caydırıcı yasalar veya kolluk kuvvetinin yerinde kullanılması şeklinde de gösterebilir. Başaka bir deyişle devlet bizatihi zulmeden olmamalı, zulmeden değilse de devlet-dışı aktörlere karşı pozitif koruma yükümlülüğünü yerine getirmelidir.

Özetle, devleti tarafından korunmanın yoksunluğu bahsedilen kişinin zulüm görme tehlikesi altında olup olmadığının anlaşılması konusunda gerekli bir unsurdur. Netice olarak mülteci statüsünü vermek konusunda karar

³⁹ Horvath (UKHL, 2000) ss.497-98, (Lord Hope).

⁴⁰ R v. Immigration Appeal Tribunal; Ex Parte Shah, (1992) 2 AC 629 (UKHL, Mar. 25, 1999).

⁴¹ Horvath (Eng. CA, 1999) s. 246.

⁴² Ibid.

⁴³ Horvath (UKHL, 2000) s. 516.

⁴⁴ **Lambert**, Helen: (2001) The Conceptualisation of Persecution by the House of Lords, 13 Intl. J. Ref. L. 16, s. 20.

vericinin burada devletin yapamadığını ya da istemediğini düşünmesi yeterlidir⁴⁵. Sonuçta, bu kategoriler değiştirilemez yapılar değildir ve devletin korumada isteksizliği ya da yeterli olamayışının değerlendirilmesi başvuruyu alan devlet tarafından hukuka uygun bir şekilde geniş olarak yorumlanmalıdır⁴⁶.

B. Mülteci Konvansiyonu'ndaki Boşluklar ve İklim Mültecileri Sorunu

İklim değişikliği, gittikçe daha fazla göçü yönlendiren itici bir faktör haline gelmeye başlamıştır ve bölgesel anlaşmalar da dahil olmak üzere 1951 Cenevre Konvansiyonu'nda ve 1967 Protokolü'nde ele alınmamıştır. Ancak dünya çapında şiddetli ve sık hava olaylarına bağlı iklim değişiklikleri ve bunlara bağlı yaşamsal varlığı tehdit eden durumlar ortaya çıktıkça bundan etkilenen insan sayısı artacaktır. Bu artan sayı ilk olarak ülkesi içerisinde yerinden edilmiş (IDP) kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır, ancak koşullar yetersiz olmaya başlayınca ülke dışına zorunlu göç kaçınılmaz olmaktadır. Burada sözkonusu olan mülteci alt kümesi şiddet veya zulüm nedeniyle ülkesinden kaçmamaktadır. Doğal olaylar, ülkelerinde barınma, yiyecek ve geçim kaynakları gibi kritik/yaşamsal altyapıyı yoketmektedir. Burada yüksek derecede gıda güvensizliğini de bu listeye dahil edebiliriz. Doğal olayların şiddet içermeyen yapısı yaşam hakları tehdit altında olan bu kişilere Konvansiyon kapsamında bir kaçış gerekçesi değildir. Bununla birlikte 1984 Cartagena Deklarasyonu ve 1969 OUA Sözleşmesi'nin⁴⁷ mülteci tanımındaki “kamu düzenini ciddi şekilde bozan olayları” ibaresi doğa olaylarının kabul edilebileceği tek zemin olarak görünmektedir. Yasal olarak herhangi bir ağırlığa sahip olmayan, UNICEF tanımında ise; “mülteci, ülkesini terketmek zorunda olan, evlerinde yaşayamayan veya zarar göreceğinden korkan kişidir. Bunun depremler, seller, savaş ve doğal afet gibi bir kaç nedeni olabilir”⁴⁸ denmiştir. Doğal olaylarının sığınma zemininde dahil edilmemesi mülteci hukuku alanında bir boşluktur ve iklime bağlı sığınma olaylarının artacağı öngörüsünde mülteci hukukunda bir genişlemeye ihtiyaç vardır. Örneğin, Uluslararası Kızıl Haç Örgütü (IFRC) “iklim değişikliğini

⁴⁵ **Musalo, K.:** (2010) A Short History of Gender Asylum in the United States: Resistance and Ambivalence May Very Slowly be Inching Towards Recognition of Women's Claims, 29 Ref. Survey. Q. 46, at 58.

⁴⁶ **Yeo, C.:** (2003) Agents of the State: When is an Official of the State an Agent of the State? , 14 Intl. J. Ref. L. 509, s. 515.

⁴⁷ Organization of African Unity (OAU), (1969, 10 September). Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa (“OAU Convention”), U.N.T.S. 45.

⁴⁸ Who is a Refugee?, UNICEF, n.d.

şu anda savaştan daha büyük bir nüfusun yerinden edilmesinin nedeni” olarak belirlemiştir⁴⁹. 2050 yılına kadar iklim değişikliği sebebiyle sığınma arayanların sayısının 200 milyonun üzerine ulaşması beklenmektedir⁵⁰.

Cenevre Konvansiyonu’nda sayılan beş kriterden birisi olan ‘belli bir sosyal gruba aidiyet’ kriteri en geniş kapsamı olan değerlendirme olup devlet korumasından yararlanamayan bir gruptan sözedilir ve iklim değişikliği sebebiyle sığınma arayan, ülkesini terketmek zorunda kalan kişiler de yaşam hakkı tehdit altında olan ve korumadan bir şekilde yoksun kalmış kişilerdir. Grup kriterinde ‘ejusdem generis’ yani aynı türden tanımlamasından yararlanılır, çevre felaketleri sebebiyle sığınma arayan kişiler de aynı türden sebeplerden ülkelerini terketmek zorunda olan sığınmacılardır. Cenevre Konvansiyonu şiddet/zulüm sebebiyle yoksunluk aradığından çevreye dayalı korumadan yoksun kalmak bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Konvansiyon’daki ‘haklı nedenlere dayalı korku’ ve ‘zulüm’ gibi anahtar belirleyici ifadeler mülteci kriterlerinin yorumlanmasında farklılıklar, durumlarında belirsizlikler ve mahkeme kararlarında da içtihat bozukluğu yaratabilmektedir. Aşırı geniş ‘bir sosyal gruba üyelik’ zemini de iyi tanımlanmamıştır.

Devletlerin Koruma Sorumluluğu, 2001 yılında, Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (ICISS) tarafından kabul edilmiştir⁵¹. Koruma Sorumluluğu’na göre devlet; soykırım, savaş suçu, insanlığa karşı suç ve etnik temizlikten halkını korumak konusunda başlıca sorumludur. ICISS raporunda ayrıca şunları belirtmektedir: “egemen devletler kendi vatandaşlarını önlenabilir felaket, toplu katliam ve tecavüzdən, açlıktan korumalıdır, ancak isteksiz olduklarında veya yükümlülüklerini yerine getiremediklerinde bu sorumluluk uluslararası toplum tarafından karşılanmalıdır.”⁵².

İkinci olarak, BM Üst Düzey panelinde kabul edilen ifadelerle göre: “önlenabilir felaketten, toplu katliamdan ve tecavüzdən, terör, kasıtlı açlık ve hastalıktan, acı çeken insanlar söz konusu olduğunda her devletin koruma sorumluluğu vardır.”⁵³.

⁴⁹ Warner, K. J./Affifi, T. J./Stal, M. J./Schmidl, S. J., Dun/O. J./Bogardi, J. J.: (2013) Human security, climate change, and environmentally induced migration. UNU-EHS.

⁵⁰ Marshall, L. W.: (2010) Toward a New Definition of ‘Refugee’: is the 1951 Convention Out of Date? European Journal of Trauma and Emergency Surgery. doi: 10.1007/s00068-009-9068-2.

⁵¹ <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>. (erişim tarihi-04-09-2020). (International Commission on Intervention and State Sovereignty, The Responsibility to Protect)

⁵² UN SC Res. 1674, U.N. Doc. S/RES/1674 (2006) at para. 4.

⁵³ Ibid.

Üçüncüsü, BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan: ‘uluslararası toplum, popülasyonların insan haklarını ve sivillerin refahını korumaya yardımcı olacak diplomatik ve her tür insani koruma yöntemlerini kullanmalıdır’ demiştir. Hayvanların yokolması, barınma, tarım alanlarının tahrip olması ve dolayısıyla açlık gibi “iklim mültecilerinin” uğradığı felaketler için devletler tarafından önlemler alınabilir ve devletin koruma sorumluluğu kapsamında değerlendirilebilir. Örneğin; tarım alanlarının çölleşmesi ve sonrasında oluşacak kayıplar sulama sistemlerinin kurulması ile önlenabilir. Nehirlerin taşması ve küçük adaların sular altında kalması öngörülebilir ve kayıplar önlenir.

ICISS raporu, insan güvenliğine saygı gösterilmesi gerektiğini tartışırken, bir devletin sadece silahlı saldırı değil, vatandaşlarını aynı zamanda hastalık, açlık, yetersiz barınma, sosyal çatışma ve çevresel tehditlere karşı da koruma sorumluluğu olduğuna da dikkat çeker⁵⁴.

Bu sorumluluk uluslararası toplum tarafından insan güvenliğini koruma sorumluluğu olarak kabul edilebilir⁵⁵. ICISS Raporu, çevresel yokolmanın önlenmesinin yolunun fakir ya da gelişmekte olan ülkelere kalkınma yardımı şeklinde olması gerektiğini vurgular⁵⁶.

Devletlerin çevreyi korumak için sürdürülebilir, çevre kirliliğini yasaklama politikalarının geliştirilmesi yükümlülüğü ilk olarak 1972’de Birleşmiş Milletler’de oluşturulan İnsani Çevre Konferansı, Stockholm Bildirgesi’nde iki önemli fikir benimsenmiştir: birincisi, çevre küresel bir varlıktır ve ikincisi, insan hakları ve kalkınma için koruma, uluslararası barış ve güvenliğin geliştirilmesi için gerekli bir koşuldur⁵⁷.

Özellikle konu ile ilgili olan 21 no’lu prensip; devletlerin, kendilerinin ötesinde çevreye ciddi zarar vermemesi yükümlülüğü altında, Birleşmiş Milletler Şartı ve uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde, kendi ulusal egemenliklerinin yargı yetkisi sınırları içerisinde çevre politikaları üretmelerini öngörür⁵⁸.

⁵⁴ The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (Ottawa: Published by the International Development Research Centre, 2001) [ICISS Report] at 2.

⁵⁵ Saechao, Tyra Ruth: “Natural Disasters and the Responsibility to Protect: From Chaos to Clarity” (2007) 32 Brook. J. Int’l L. 663 at 698-706.

⁵⁶ The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (Ottawa: Published by the International Development Research Centre, 2001) [ICISS Report] at 2.

⁵⁷ Stockholm Declaration, Preamble and all the principles; Maurizio Ragazzi, The Concept of International Obligations Erga Omnes (Oxford: Clarendon Press, 1997) at 154-156.

⁵⁸ Ibid.

İnsan ve Halkların Hakları Afrika Şartı'nın 3 numaralı genel yorumundaki ifadeye göre; yaşam hakkı (madde 4), para. 3: Devletlerin yaşamı koruma sorumlulukları; doğal çevreyi korumak ve doğal afetlere, kıtlıklara, bulaşıcı hastalık salgınlarına veya diğer acil durumlara karşı önleyici adımlara ve insani müdahalelere kadar uzanır⁵⁹.

II. IOANE TEITIOTA DAVASI

A. Davanın Arka Planı

Ülkesinden ayrılıp Yeni Zelanda'ya sığınma başvurusunda bulunan Ioane Teitiota'nın başvurusu reddedilmiş, kendisine mülteci statüsü verilmemiş ve sınır dışı kararı verilmiştir. Başvurucu red kararına ilişkin davada, iklim değişikliği ve deniz seviyesindeki yükselmenin etkilerinin kendisini Kiribati Cumhuriyeti'ndeki Tarawa adasından Yeni Zelanda'ya göç etmeye zorladığını iddia etmiştir. İddiaya göre; Tarawa'daki durum, küresel ısınmanın neden olduğu deniz seviyesindeki yükselme nedeniyle giderek daha dengesiz ve istikrarsız hale gelmiştir. Tarawa'daki tuzlu su kirliliği ve aşırı nüfus yoğunluğu nedeniyle içme suyu yetersiz hale gelmiştir. Deniz seviyesinin yükselmesiyle mücadele girişimleri büyük ölçüde etkisiz kalmıştır. Tarawa'da arazinin erozyona uğraması sebebiyle toprak yaşanamaz hale gelmiştir, bu da üzerinde yaşanacak konut krizine ve çok sayıda ölüme neden olan arazi anlaşmazlıklarına neden olmuştur. Böylece Kiribati, başvuru ve ailesi için dayanılmaz ve şiddetli tartışmaların olduğu bir ortam haline gelmiştir⁶⁰. Bütün bu sebeplerle başvuru Yeni Zelanda'ya sığınma talebinde bulunmuş ancak Göçmen ve Koruma mahkemesi sığınma başvurusuna olumsuz karar vermiştir. Yeni Zelanda Temyiz mahkemesi, çevresel bozulmanın 1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Konvansiyonu tarafından korunma kapsamında olabilme olasılığını dışlamamış, ama yine de bu konuyla ilgili itirazları reddetmiştir. Göçmenlik ve Koruma Mahkemesi 25 Haziran 2013 tarihli kararında ilk olarak Kiribati Cumhuriyeti tarafından Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında hazırlanan 2007 Ulusal Uyum Eylem Programını ayrıntılı olarak incelemiştir. Mahkeme tarafından açıklandığı üzere, Ulusal Uyum Eylem Programı, nüfusun büyük çoğunluğunun çevresel kaynaklara büyük ölçüde

⁵⁹ <https://au.int/en/treaties/african-charter-human-and-peoples-rights>.

⁶⁰ United Nations International Covenant on Civil and Political Rights, Advance unedited version Distr.: General 7 January 2020, CCPR/C/127/D/2728/2016, Human Rights Committee, Views adopted by the Committee under article 5(4) of the Optional Protocol, concerning communication No.2728/2016.

bağımlı olan geçim kaynaklarına sahip olduğunu belirtmektedir. Eylem Programı, iklim değişikliğiyle ilgili olayların ve sürecin mevcut ve öngörülen etkilerinden kaynaklanan bir dizi sorunu tanımlamıştır. İklim değişikliğinin etkileri arasında kıyı erozyonu büyük olasılıkla arazi ve konut kullanım durumunu etkilemiştir. Güney Tarawa'da, deniz seviyesinin yükselmesinin sonuçlarını engellemek için 2005 yılına kadar 60 deniz duvarı inşa edilmiştir. Bununla birlikte, fırtına dalgalanmaları ve bahar aylarındaki yüksek gelgiti yerleşim alanlarının su basmasına neden olarak bazı insanları yer değiştirmeye zorlamıştır. Bölgede A vitamini eksiklikleri, yetersiz beslenme, balık zehirlenmesi ve gıda güvensizliği durumunu yansıtan diğer rahatsızlıklar baş gösterdiği gibi, nüfusun sağlığı da genel olarak kötüleşmiştir⁶¹.

Mahkeme daha sonra, Yeni Zelanda Waikato Üniversitesi'nde Kiribati'deki iklim değişikliğini araştıran doktora adayı John Corcoran'ın uzman bilirkişi raporunu değerlendirmiştir. Kiribati Cumhuriyeti vatandaşı olan Corcoran, ülkeyi iklim değişikliği ve nüfus baskısı nedeniyle kriz yaşayan bir toplum olarak nitelendirmiştir. Raporda; ülkeyi oluşturan adalarda deniz seviyesinin üç metreden fazla yükselmediği, toprakların genellikle fakir ve verimsiz olduğu belirtilmiştir. Rapora göre işsizlik yüksek olup Güney Tarawa'nın nüfusu 1947'de 1.641 iken 2010'da 50.000'e yükseldiği ifade edilmiştir⁶². Tarawa'da ve Kiribati'nin diğer bazı adalarında, arazi kıtlığı sosyal gerilimlere neden olmakta, dolayısıyla şiddetli kavgalar sıklıkla patlak vermekte ve bazen yaralanmalara ve ölümlere yol açmaktadır. Güney Tarawa'daki hızlı nüfus artışı ve kentleşme, içme suyu tedarikini tehlikeye atmaktadır. Kiribati'de hiçbir adada yüzeye yakın içme suyu bulunmamakta, nüfus artışının bir sonucu olarak, tatlı su kaynağından su çıkarma oranı, yağmur suyunun süzülmesiyle ancak yenilenebilmektedir. Tarawa'nın atık su kirliliği, içme suyu kaynağının da kirlenmesine sebep olmuştur. Güney Tarawa'nın bazı yerlerinde araziye sular altında bırakan ve onu yaşanamaz hale getiren şiddetli fırtınalar meydana gelmiştir. Bu fırtınalar genellikle ayda üç veya dört kez meydana gelmektedir. Yükselen deniz seviyeleri, yüksek gelgitler sırasında karaya tuzlu su girişini önleyecek kadar yüksek olmayan deniz duvarları yer yer aralıklarla parçalanmıştır, yarıklar oluşmuştur.

Yine rapordaki ifadeye göre; yüksek yoğunluklu konut alanlarındaki ev kuyuları, kirliliğin artması nedeniyle su kaynağı olarak kullanılamamakta ve yağmur suyu toplama sistemleri sadece kaliteli malzemelerden inşa edilmiş

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

evlerde mevcut bulunmaktadır. Böylelikle, Güney Tarawa nüfusunun yaklaşık yüzde 60'ı temiz suyu yalnızca kamu hizmetleri kurulu tarafından sağlanan karneye bağlanmış kaynaklardan elde etmektedirler. Sahile atılan çöpler, yerel toprak sahipleri için sağlık tehlikesi oluşturmaktadır. Corcoran tarafından hazırlanan bilirkişi raporuna göre, Kiribati Cumhuriyeti Hükümeti bu sorunu çözmek için bazı adımlar atmaktadır ve bu hususta halkın iklim değişikliğine uyum sağlamasına yardımcı olmak için bir Eylem Programı yapılmıştır.

Öte yandan başvuru tekneyle birkaç günlük bir yolculuk ile ulaşılabilen Tarawa'nın kuzeyindeki bir adacıkta doğmuştur. Ortaokulu bitirdikten sonra, bir ticaret şirketinde işe girmiş, bu şirket 1990'ların ortasında kapanmıştır. O zamandan beri de iş bulamamıştır. 2002 yılında başvuru ve karısı, karısının ailesinin yanına Tarawa'daki bir köyde geleneksel olarak inşa edilmiş bir konuta taşınmıştır. Konut müstakil olup zemin seviyesindedir, elektrik ve suyu vardır ancak kanalizasyon hizmetleri yoktur. Başvurucunun ifadesine göre; 1990'ların sonlarından başlayarak, deniz seviyesinin yükselmesi nedeniyle Tarawa'da yaşam giderek daha güvensiz hale gelmeye başlamıştır. Tarawa, uzak adalardan gelen sakinlerin akımı nedeniyle aşırı kalabalık hale gelmiştir, ancak devlet hastanesi de dahil olmak üzere çoğu devlet hizmeti Tarawa'da sağlanmaktadır. Yine 1990'ların sonlarından itibaren Tarawa, yüksek gelgitler sırasında önemli miktarda kıyı erozyonuna maruz kalmıştır. Kara yüzeyi düzenli olarak sular altında kalmış ve kara gelgitler sırasında diz derinliğine kadar su altında kalabilme ihtimaline sahiptir. Tarawa'nın kuzeyi ve güneyi ayıran ana geçit sık sık sular altında kaldığı için ulaşım etkilenmiştir. Bu durum başvuru ve Tarawa'nın diğer sakinleri için önemli zorluklara neden olmuştur ve içme sularının bağlı oldukları kuyular tuzlanmıştır. Yine arazilerin tuzlu su alması sebebiyle mahsuller yok olmuştur. Arazi birçok yerde bitki örtüsünden yoksun kalmıştır ve ekinlerin yetiştirilmesi artık zor bir hal almıştır. Başvurucunun ailesinin geçimi büyük ölçüde balıkçılık ve tarıma dayanmaktadır. Başvurucu başvurusunda yerel haberlerin ülkesinde yaşamın bir geleceği olmayacağı yönünde olduğu, Kiribati Cumhuriyeti'nin her yerinde insanların buna inandığını belirtmiş ve devletin suyun yükselmesini engelleyecek, durduracak güce sahip olmadığına inandıklarını iddia etmiştir. Başvuru sahibinin iddiasına göre, ülke içinde yer değiştirme, göç mümkün görünmemektedir⁶³.

⁶³ Ibid.

Yeni Zelanda Temyiz mahkemesi ayrıca, Birleşmiş Milletler kuruluşları ve uzmanlar tarafından yazılmış birkaç akademik makale de dahil olmak üzere, başvuru tarafından sunulan birçok destekleyici belgeyi de değerlendirmiştir. Mahkeme, başvuru sahibinin Mülteci Konvansiyonu, İşkenceye Karşı Sözleşme kapsamında mülteci veya koruma altındaki kişi olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğini incelemiştir. Mahkeme aslında başvuru-cuyu tamamıyla inandırıcı bulmuştur ancak Mülteci Konvansiyonu çerçevesinde bir koruma tesis edebileceği bir yasal mevzuata bu durumu oturtamamıştır. Su yükselmesine bağlı olarak belli bölgelerde hızlı nüfus artışının gerçekleşmesi ve hızlı kentleşme sınırlı altyapı sebebiyle özellikle hijyen konusunda olumsuz etkilenmelere sebep olmuştur. Mahkeme, başvurucunun aşırı nüfus ve deniz seviyesinin yükselmesinin birlikte yarattığı zor koşullar nedeniyle kendisinin ve ailesinin Kiribati Cumhuriyeti'ne geri dönmek istemediğine ilişkin ifadesine dikkat çekmiştir. Güney Tarawa'da yaşadıkları ev artık onlar için uzun vadede mevcut görünmemektedir. Çiftin ailelerinin diğer adalarda araziye sahip olmasına rağmen, orada benzer çevresel zorluklarla karşılaşacaklardır ve mevcut arazi sınırlı büyüklükte olduğundan diğer aile üyeleri tarafından kullanılmaktadır.

Uluslararası insan hakları standartlarının uzun bir analizinden sonra Mahkeme, “birçok durumda çevresel değişimin ve doğal afetlerden etkilenen kişileri Mülteci Konvansiyonu kapsamına sokmazken, bu hususta hiçbir katı kural veya karinenin bulunmadığını değerlendirmiştir. Vakanın belirli özelliklerini incelemek için özen gösterilmeli ve uygulanabilirliği aranmalıdır “sonucuna varmıştır. Ancak tüm çabalara rağmen, ayrıntılı incelemeden sonra Mahkeme, başvurucunun Kiribati'ye dönmesi halinde objektif olarak Konvansiyon çerçevesinde gerçek bir zulüm riski ile karşı karşıya olmadığı sonucuna varmıştır. Geçmişte herhangi bir arazi anlaşmazlığına maruz kalmamıştır ve gelecekte barınma / arazi / mülk anlaşmazlıkları ile bağlantılı şiddetten ciddi fiziksel zarar görme ihtimali ile karşı karşıya olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur. Kendisine ve ailesine kalacak yer sağlamak için arazi bulabilecektir, bu imkan hala vardır. Dahası, yiyecek yetiştiremediği veya içme suyu elde edemediği yönündeki iddiasını destekleyecek hiçbir kanıt yoktur. İçme suyuna erişimi olmadığına ya da karşılaştığı veya dönüşte karşılaşacağı çevresel koşulların hayatını tehlikeye atacak kadar tehlikeli ve ciddi olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur. Bu nedenlerden dolayı, Mülteci Konvansiyonu'nda tanımlandığı gibi bir “mülteci” değildir.

BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme⁶⁴ ile ilgili olarak Mahkeme, Komitenin 6. madde hakkındaki 6 (1982) numaralı genel yorumuna uygun olarak yaşam hakkının geniş bir şekilde yorumlanması gerektiğini kaydetmiştir. Mahkeme, 6. madde uyarınca yaşamdan keyfi bir şekilde yoksun bırakma; (a) kanunla öngörülmemiş; (b) aranan amaçlarla orantılı değil; ve (c) davanın özel koşullarında zorunlu olmayacak şekilde ise müdahale ya da diğer bir deyişle ihlal olarak değerlendirilecektir sonucuna varmıştır. Bu temelde Mahkeme, yaşam hakkının, devletin yaşamın temel gereksinimlerini sağlamak için programlı adımlar atarak bu hakkın yerine getirilmesi için pozitif yükümlülüğünü yerine getirdiğini kabul etmiştir. Başvurucu, Kiribati Devleti'nin Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında keyfi olarak hayatından mahrum bırakılma riskini gösterebilecek herhangi bir eylemi veya ihmaline işaret edememiştir. Mahkeme, Kiribati Devleti'nin 2007 Eylem Programında iklim değişikliği tehditleriyle ilgili uluslararası sahnede aktif olduğunu değerlendirmiştir. Ayrıca, başvurucu, ilgili zamanda yaşamı veya ailesinin hayatı için yeterli derecede risk olduğunu ispat edememiştir. Komite Hollanda'nın *Aalbersberg et al. v. the Netherlands*⁶⁵ kararından içtihat alarak İhtiyari Protokol uyarınca, sözleşmenin ihlali riskinin 'yakın tehlike' olması gerektiğini belirtmiştir. Bu, yaşam riskinin en azından meydana gelme olasılığının olması gerektiği anlamına gelir. Mevcut davada böyle bir 'yakın tehlike' olduğunu gösteren hiçbir kanıt sağlanamamıştır. Ayrıca mahkeme, iklim sisteminin daha çok öngörülebilirliği göz önüne alındığında, deniz seviyesinin yükselmesi ve diğer doğal afetlerden başvurucu ve ailesine yönelik riskin, geniş anlamda, *Aalbersberg ve diğerleri / Hollanda* davasındaki riskten daha yakın olduğunu kabul etmiştir.

Bununla birlikte, başvurucu ve ailesine yönelik risk, 6. madde kapsamında keyfi olarak yaşamdan mahrum bırakılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklarına inanmak için önemli gerekçeler oluşturmak için gereken eşğin çok altında kalmıştır. Bu risk, bir şekilde varsayım veya kanaat olarak kalmıştır. Kiribati Cumhuriyeti'ndeki durumunun, ailesinin hayatının tehlikeye girecek kadar yakın tehlikede olacağına dair hiçbir kanıt tespit edilememiştir. Mahkeme, başvurunun karısının ve küçük çocuklarının bir gelgit olayında veya fırtına dalgasında boğulmasından korktuğuna dair ifadesine

⁶⁴ The U.N. Covenant on Civil and Political Rights, BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme, Birleşmiş Milletler genel Kurulu'nda 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş, ve 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, 41. Madde dışında, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir, İnsan Hakları Komitesi'ne ilişkin 41. Madde ise 28 Mart 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁶⁵ *Aalbersberg et al. v. the Netherlands* (CCPR/C/87/D/1440/2005).

dikkat çekmiş, ancak bununla birlikte, bu tür olaylardan kaynaklanan ölümlerin, başvurucunun veya aile üyelerinin ölüm olasılığını, olabilecek bir risk bir yana, varsayım ve tahminin ötesinde bir düzeye yükseltecek kadar düzenli/sistemik bir şekilde gerçekleştiğini gösteren, hayattan keyfi bir şekilde mahrum bırakma olarak nitelendirilebilecek hiçbir kanıt sunulmamıştır. Buna göre, başvurucunun veya aile üyelerinden herhangi birinin Sözleşme'nin 6. maddesi uyarınca haklarının ihlali tehlikesiyle karşı karşıya olacağına inanmak için esaslı gerekçeler yoktur.

Mahkeme, Kiribati Cumhuriyeti'nin vatandaşlarını çevresel bozulmanın etkilerinden korumak için, elinden geldiğince adımlar atmadığına dair hiçbir kanıt olmadığına karar vermiştir. 10 Aralık 2009 yılında benzer bir başvuruda, Kiribati'den çevresel faktörler sebebiyle bir başvuruda Avustralya Mülteci Temyiz Mahkemesi, kararında iklim değişikliklerinin Kiribati vatandaşına mülteci statüsü kazandırmayacağı sonucuna varmıştır⁶⁶. Temyiz Mahkemesi devletin pozitif yükümlüklerini yerine getirmemesinden kaynaklı zulüm riski olduğuna ikna olmamıştır. Bununla birlikte Mahkeme kararında, iklim değişikliğinden veya diğer doğal afetlerden kaynaklanan çevresel bozulmanın "Mülteci Konvansiyonu veya diğer Sözleşmeler çerçevesinde korunan kişiler kapsamında değerlendirilmeye ilişkin bir yol oluşturması" olasılığını da dışlamamıştır.

B. BM İnsan Hakları Komitesi'ne BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi Kapsamında Başvuru

Başvurucu, Yeni Zelanda'nın kendisini Kiribati'ye geri göndermekle Sözleşme uyarınca yaşam hakkını ihlal ettiğini iddia etmiştir. İddiasına göre Kiribati'de deniz seviyesinin yükselmesi şunlarla sonuçlanmıştır: (a) başvurucunun hayatını tehlikeye atan, şiddetli arazi anlaşmazlıklarına neden olan yaşanabilir alan kıtlığı; ve (b) tatlı su kaynağının tuzlu suyla kirlenmesi dahil çevresel bozulma.

Başvuru sahibi, 24 Mayıs 2012 tarihinde mülteci ve/veya korunan kişi olarak tanınma talebinde bulunmuştur. Yeni Zelanda iç hukukuna göre, bir kişi Mülteci Konvansiyonu çerçevesinde mülteci ise, bu koşulları karşılıyorsa mülteci olarak tanınmalıdır. Bir kişi, Yeni Zelanda'dan sınır dışı edilirse, keyfi olarak yaşamdan yoksun bırakılma veya zalimce muameleye maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağına ilişkin önemli gerekçeler

⁶⁶ Ekşi, Nuray: İklim Mültecileri, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, Temmuz-Aralık 2016, s. 28.

varsa, Konvansiyon kapsamında korunan kişi olarak tanınmalıdır. Yaşamdan keyfi olarak mahrum bırakma, 2009 Yeni Zelanda Göçmenlik Yasasının muhteviyatı Konvansiyon kapsamında olduğu gibi aynı anlama sahiptir. Dolayısıyla sığınma başvurusunda bulunan kişinin Mülteci Konvansiyonu çerçevesinde koşulları karşılamadığı gerekçesiyle başvurusu reddedilmiştir. Burada Yeni Zelanda Göçmen ve Koruma Mahkemesi, mülteci ve/veya korunan bir kişi olarak tanınma talepleriyle ilgili itirazların *de novo* incelemesini yapmaktadır.

Taraf Devlet, başvuru sahibinin BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 6(1). maddesi kapsamındaki zımni iddiasının bir *prima facie* dava oluşturmak için yeterince kanıtlanmadığı için kabul edilemez olduğunu düşünmektedir. Bunun nedeni, öncelikle, başvuru sahibinin, gerçek veya yakın bir zararın/tehlikenin kanıtının olmamasıdır. *Beydon ve ark. / Fransa (CCPR /C/85/D/1400/2005)* kararında Komite, bir kişinin Sözleşme'den kaynaklanan bir hakkının ihlalinin mağduru olduğunu iddia etmesi için şu koşulların varlığını aramaktadır: "Bir Taraf Devletin eylemi veya ihmali sonucu zarar oluşmuştur, bu eylem veya ihmal kişinin bu haktan yararlanmasını zaten olumsuz bir şekilde etkilemiştir veya başvuru sahibi üzerinde böyle bir etkinin yakın olması söz konusudur." Komite, başvuru sahibinin Sözleşme uyarınca haklarının ihlal edildiği iddiasını kabul edilebilirlik açısından kanıtlayamadıklarını değerlendirmiştir. Mevcut davada, Başvuru sahibinin Kiribati'ye gönderildiğinde, hayatından keyfi olarak mahrum bırakılma riskiyle karşı karşıya olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur. Dahası, başvuru sahibinin böyle bir riskle karşı karşıya olduğuna dair de hiçbir kanıt yoktur. Ayrıca, durumunun Kiribati'deki diğer tüm kişilerden somut olarak farklı olduğuna dair de hiçbir kanıt yoktur.

Yerel mahkeme kararında, iklim değişikliğinden kaynaklanan çevresel bozulmanın yarattığı korumasız kalmak durumunun asla mülteci korumasından yoksun olunacağı şeklinde okunmaması ve bu şekilde içtihadı yol açmayacağı konusunda görüş bildirmesine rağmen mevcut olayda başvuru sahibi için koşulların oluşmadığı görüşüne yer verilmiştir⁶⁷. Çünkü mahkeme, başvuru sahibinin barınma, arazi veya mülk anlaşmazlıkları ile bağlantılı şiddet, ciddi fiziksel zarar görme riskiyle karşı karşıya kaldığına dair hiçbir kanıt bulunmadığını tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca, başvuru sahibinin

⁶⁷ United Nations International Covenant on Civil and Political Rights, Advance unedited version Distr.: General 7 January 2020, CCPR/C/127/D/2728/2016, Human Rights Committee, Views adopted by the Committee under article 5(4) of the Optional Protocol, concerning communication No.2728/2016.

Kiribati’de geçimi için mahsul yetiştiremediği veya içme suyu elde edemediği yönündeki iddiasını destekleyecek hiçbir kanıt bulunmadığını tespit etmiştir. Başvuru sahibi, toprağa tuzlu su girmesi sonucu ekin yetiştirmenin imkansız değil zor olduğunu iddia etmiştir. Mahkeme, yazarın Kiribati’ye döndükten sonra karşılaştığı veya muhtemelen karşılaştacağı çevresel koşulların hayatının tehlikeye atılacağı veya kendisinin ve ailesinin önceki geçim hayatına kaldığı yerden devam edemeyeceği kadar korkunç olduğunu kanıtlayan hiçbir kanıt bulunmadığını değerlendirmiştir. Mahkeme, Devletlerin yaşamı bilinen doğal tehlikelerden kaynaklanan risklerden korumak için pozitif görevleri olduğunu ve bunu yapmamanın Sözleşmenin 6(1). maddesine aykırı bir ihmal oluşturabileceğini kabul etmiştir. Ancak başvuru sahibi, Kiribati Devleti’nin Sözleşme’nin 6(1). maddesi kapsamında keyfi olarak hayatından mahrum bırakılma riskine etki edebilecek herhangi bir eylem veya ihmaline işaret edememiştir ve dolayısıyla yaşamı veya ailesinin hayatı için yeterli derecede risk olduğunu tespit edememiştir. Mahkeme, yazarın iklim değişikliğinden kaynaklanan riskin, Sözleşme’nin 6. maddesi kapsamında kendisinin ve ailesinin keyfi olarak yaşamdan mahrum bırakılma tehlikesi altında olacağına inanmak için önemli bir zemin oluşturmak için gereken eşiğin çok altında kaldığı sonucuna varmıştır. Mahkemenin sözleşmesiyle, risk “kesin bir şekilde varsayım veya tahmin alanında” kalmıştır. Ayrıca, BM İnsan Hakları Komitesi’nin içtihadına göre, belirli bir davadaki gerçekleri ve kanıtları değerlendirmek genellikle Sözleşmeye taraf Devletlerin mahkemelerine düşer⁶⁸.

Taraf Devletlerin yaşam hakkını korumak için pozitif önlemler almaları gerekmektedir. Ancak, başvuru sahibi, fiili veya yakın bir zararlar karşı karşıya olduğu iddiasını doğrulayacak kanıt sunamamıştır ve Komite, içtihatlarında gelecekte meydana gelebilecek Sözleşme haklarının varsayım dayalı potansiyel ihlallerine dayanan iddialarını kabul edilemez olduğu tespitini yapmıştır⁶⁹. Komite ayrıca, *Beydon v. France (CCPR/C/85/D/1400/2005)* davasını içtihat olarak, başvurunun, bir Taraf Devletin bir eyleminin veya ihmalinin söz konusu haktan yararlanmasını zaten olumsuz bir şekilde etkilediğini veya bu tür bir etkinin yakın olduğunu gösterememesi nedeniyle

⁶⁸ United Nations International Covenant on Civil and Political Rights, Advance unedited version Distr.: General 7 January 2020, CCPR/C/127/D/2728/2016, Human Rights Committee, Views adopted by the Committee under article 5(4) of the Optional Protocol, concerning communication No.2728/2016, para.4.6

⁶⁹ *V.M.R.B. v. Canada (CCPR/C/33/D/236/1987)*, para. 6.3.

mağdur statüsünden yoksun olduğu durumlarda kabul edilemez olduğunu tespit etmiştir⁷⁰.

Buna ek olarak Komite, nihayetinde işkence ve ölüme yol açabilecek keyfi tutuklama ve gözaltı riskine ilişkin genel iddialar sunan, ancak yaşamına yönelik herhangi bir doğrudan tehdit yaşamadığını kabul eden bir başvuru sahibinin *geri gönderilmeme-non-refoulement* iddiasını dayanaksız bulmuştur⁷¹.

C. BM İnsan Hakları Komitesi'nin Esasa İlişkin Değerlendirmesi

Komite ilk önce Sözleşmeye taraf devletlere yüklenen genel yasal yükümlülüğün niteliğine ilişkin 31 (2004) sayılı Sözleşme'nin Genel Yorumu'nun 12. Paragrafını değerlendirmiş ve burada Taraf Devletlerin iade, sınır dışı etme veya başka bir şekilde Sözleşme'nin 6. ve 7. maddelerinde öngörüldüğü gibi telafisi mümkün olmayan gerçek bir zarar riski olduğuna dair önemli gerekçeler olduğunda bir kişiyi kendi topraklarından çıkarmaya ilişkin hükümleri değerlendirmiştir. Komite ayrıca, riskin kişisel olması gerektiğini, en marjinal durumlar haricinde⁷², yalnızca kabul eden devletteki genel koşullardan kaynaklanamayacağını ve gerçek bir risk olduğunu tespit etmek için önemli gerekçeler sağlamak için yüksek bir eşik olduğunu, hüküm kapsamında bunun telafisi olmayan zarar olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir⁷³. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 6. maddesi uyarınca geri göndermeme, sınır dışı etmeme veya başka şekillerde transfer etmeme yükümlülüğü, uluslararası mülteci hukuku kapsamındaki geri göndermeme ilkesinin kapsamından daha geniş değerlendirilmelidir çünkü mülteci statüsüne sahip olmayan yabancıların korunmasını da gerektirebilir⁷⁴. Bu nedenle, taraf devletler, menşei devletteki yaşam haklarının ihlali konusunda gerçek bir risk olduğunu iddia eden tüm sığınmacılara, mültecilere korumaya erişim veya geri gönderilmeye karşı koruma sağlayabilecek diğer bireyselleştirilmiş veya grup statüsü belirleme prosedürlerine izin vermelidir⁷⁵. Dolayısıyla, başvuru sahibinin menşei ülkesindeki genel

⁷⁰ *Beydon v. France* (CCPR/C/85/D/1400/2005), para. 4.3.

⁷¹ *Lan v. Australia* (CCPR/C/107/D/1957/2010), para. 8.4., *Young-kwan Kim et al. v. Republic of Korea* (CCPR/C/112/D/2179/2012).

⁷² General comment No. 36 (2018) on article 6 of the Covenant on the right to life (CCPR/C/GC/36), para. 30.

⁷³ *B.D.K. v. Canada* (CCPR/C/125/D/3041/2017), para. 7.3; and *K v. Denmark* (CCPR/C/114/D/2393/2014), para. 7.3.

⁷⁴ General comment No. 36 (CCPR/C/GC/36), para. 31.

⁷⁵ General comment No. 36 (CCPR/C/GC/36), para. 31.

insan hakları durumu da dahil olmak üzere tüm ilgili gerçekler ve koşullar dikkate alınmalıdır⁷⁶. Komite, bu değerlendirmenin açıkça keyfi olduğu veya bariz bir hata oluşturduğu tespit edilemediği sürece, böyle bir riskin mevcut olup olmadığını belirlemek için davanın gerçeklerini ve kanıtlarını incelemenin genellikle taraf devletlerin organlarının görevi olduğunu ve aksi durumun adaletin reddi olarak değerlendirileceğini belirtmiştir⁷⁷.

Yaşam hakkı, kısıtlayıcı bir şekilde yorumlanırsa tam olarak anlaşılabilir ve bu hakkın korunması Taraf Devletlerin pozitif önlemler almasını gerektirir. Komite, yaşam hakkının kısıtlayıcı ve dar bir şekilde yorumlanması durumunda tam olarak anlaşılamayacağını ve bu hakkın korunmasının Taraf Devletlerin pozitif önlemler almasını gerektirdiğini ifade etmiştir. Komite ayrıca, yaşam hakkının bireylerin onurlu bir yaşam sürmeyi ve doğal olmayan veya erken ölümlerine neden olacak eylem veya ihmallerden muaf olma hakkını da içerdiğini tespit ettiği 36 numaralı genel yorumunu hatırlatmıştır⁷⁸.

Komite, ayrıca, Taraf Devletlerin yaşam hakkına saygı duyma ve bunu sağlama yükümlülüğünün, makul ölçüde öngörülebilir tehditlere ve yaşam kaybına neden olabilecek yaşamı tehdit eden durumlara kadar uzandığını ifade etmiştir⁷⁹. Taraf Devletler, bu tür tehditler ve durumlar can kaybına yol açmasa bile, Sözleşme'nin 6. maddesini ihlal edebilir⁸⁰. Komite ayrıca, çevresel bozulmanın, iklim değişikliğinin ve sürdürülemez kalkınmanın, şimdiki ve gelecek nesillerin yaşam hakkından yararlanma becerisine yönelik en acil ve ciddi tehditlerden bazılarını oluşturduğunun tespitini yapmıştır⁸¹.

Komite ayrıca, bölgesel insan hakları mahkemelerine ek olarak, çevresel bozulmanın yaşam hakkından etkili bir şekilde yararlanmayı tehlikeye atabileceğini⁸² ve şiddetli çevresel bozulmanın bir bireyin refahını olumsuz

⁷⁶ *X v. Sweden* (CCPR/C/103/D/1833/2008), para. 5.18.

⁷⁷ *M.M. v. Denmark* (CCPR/C/125/D/2345/2014), para. 8.4; *B.D.K. v. Canada* (CCPR/C/125/D/3041/2017), para. 7.3; Human Rights Committee, General Comment No. 32, Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial (CCPR/C/GC/32) (2007).

⁷⁸ General comment No. 36 (CCPR/C/GC/36), para. 3; *Portillo Cáceres et al. v. Paraguay* (CCPR/C/126/D/2751/2016), para. 7.3.

⁷⁹ *Toussaint v. Canada* (CCPR/C/123/D/2348/2014), para. 11.3; *Portillo Cáceres et al. v. Paraguay* (CCPR/C/126/D/2751/2016), para. 7.5.

⁸⁰ *Portillo Cáceres et al. v. Paraguay* (CCPR/C/126/D/2751/2016), para. 7.3.

⁸¹ General comment No. 36 (CCPR/C/GC/36), para. 62.

⁸² *Portillo Cáceres et al. v. Paraguay* (CCPR/C/126/D/2751/2016), para. 7.4; Inter-American Court of Human Rights, *Advisory opinion OC-23/17* of 15 November 2017 on

yönde etkileyebileceğini ve insan hakları ihlaline yol açabileceğini tespit ettiğini ifade etmiştir⁸³.

Mevcut davada Komite, başvuru sahibinin Kiribati Cumhuriyeti'ne geri gönderildiğinde gerçek bir riskle karşı karşıya olduğu iddiasının Taraf Devlet yetkilileri tarafından değerlendirilmesinde Sözleşme'nin 6.maddesi uyarınca yaşam hakkına tehdit kapsamında açık bir keyfilik, hata veya adaletsizlik olup olmadığını değerlendirmesi gerektiğini belirtmiştir⁸⁴. Komite, Taraf Devletin, başvuru sahibinin ifadelerini ve kanıtlarını inandırıcı olarak değerlendirip kabul ettiğini ve hem Mülteci Konvansiyonu hem de BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi kapsamında koruma talebini ayrı ayrı incelediğini gözlemlemiş olduğunu belirtmiştir⁸⁵. Aynı zamanda komite, Göçmenlik ve Koruma Mahkemesi ve Yüksek Mahkeme'nin kararlarında, iklim değişikliğinin veya diğer doğal afetlerin etkilerinin koruma için bir temel oluşturması olasılığına izin verdiğine işaret eder. Mevcut davada, mahkeme, özellikle, aşağıdaki hususlara dair hiçbir kanıt bulunmadığını tespit etmiştir: (a) başvuru sahibinin geçmişte herhangi bir toprak anlaşmazlığında bulunmuş olması veya gelecekte böyle bir anlaşmazlıkta fiziksel olarak zarar görme şansı ile karşı karşıya kalmış olması; (b) kendisi ve ailesi için barınacak yer bulamayacak olması; (c) yiyecek yetiştiremeyecek veya içme suyuna erişemeyecek durumda olması; (d) yaşamı tehdit eden çevresel koşullarla karşılaşacak olması; (e) durumunun diğer tüm Kiribati sakinlerinden fiili olarak farklı olması; veya (f) Kiribati Devleti'nin, başvuru sahibinin yaşam hakkını yerine getirmeye yönelik pozitif yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla, yaşamın temel gereksinimlerini sağlamak için programlı adımlar atmamış olması. Mahkeme burada, Kiribati tarafından Birleşmiş

the environment and human rights, series A, No. 23, para. 47; *Kawas Fernández v. Honduras*, judgment of 3 April 2009, series C, No. 196, para. 148. African Commission on Human and People's Rights, general comment No. 3 on the African Charter on Human and Peoples' Rights: The Right to Life (article 4), para. 3. European Court of Human Rights, application Nos. 54414/13 and 54264/15, *Cordella and Others v. Italy*, judgment of 24 January 2019, para. 157.

⁸³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *M. Özel and others v. Turkey*, judgment of 17 November 2015, paras. 170, 171 and 200; *Budayeva and others v. Russia*, judgment of 20 March 2008, paras. 128-130, 133 and 159; *Öneryıldız v. Turkey*, judgment of 30 November 2004, paras. 71, 89, 90 and 118.

⁸⁴ United Nations International Covenant on Civil and Political Rights, Advance unedited version Distr.: General 7 January 2020, CCPR/C/127/D/2728/2016, Human Rights Committee, Views adopted by the Committee under article 5(4) of the Optional Protocol, concerning communication No.2728/2016, para.9.6.

⁸⁵ Ibid.

Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında sunulan 2007 Ulusal Uyum Eylem Programı'na göre, Kiribati Hükümeti'nin iklim değişikliğinin etkilerini ele almak/önlemek için adımlar attığını gözlemlemiştir⁸⁶.

Komite, genel bir zulüm/şiddet durumunu, yalnızca bireyin varlığı nedeniyle gerçek bir zarar riskinin olduğu en uç durumlarda, Sözleşme'nin 6. veya 7. maddeleri uyarınca gerçek bir onarılamaz zarar riski oluşturmaya yeterli yoğunlukta ve/veya geri döndüğünde bu tür şiddete maruz kalan ve söz konusu kişinin savunmasız bir durumda olduğu durumlar olarak değerlendirmektedir. Komite, başvuru sahibinin koşullarını değerlendirirken, Kiribati Cumhuriyeti'nde genel bir çatışma durumu olmadığını kaydeder. Başvuru sahibinin ifadelerinde arazi sahiplerinin arasında belirsiz sayıda zayıfa yol açan ara sıra şiddet olaylarına atıfta bulunduğu gözlemlenmekte ve başvurucunun yerel makamlar önünde böyle bir arazi anlaşmazlığına hiç karışmadığına dair ifadesi de dikkat çekmektedir. Yani mevcut davada başvuru sahibinin özellikle varlığı nedeniyle bireyselleşmiş uğradığı potansiyel bir zulüm durumu yoktur. Komite ayrıca, Mahkemenin, başvuru sahibinin kendisine özgü bir zarar riski değil, Kiribati'deki tüm bireylerin karşılaştığı genel bir risk olduğunu iddia ettiğini kabul ediyor gibi görüldüğüne dair açıklamasına da dikkat çekmiştir. Komite ayrıca, devletten korumanın arazi anlaşmazlıkları sırasında şiddet eylemlerinde bulunan devlet dışı aktörlerin zarar görme riskini önlemeye yetip yetmeyeceğine ilişkin başvuru sahibinden bir bilgi alınmadığına işaret etmiştir. Komite, başvuru sahibi tarafından sunulan delillere itiraz etmese de, başvurucu, hakkına yönelik gerçek, kişisel ve makul olarak öngörülebilir bir tehdit riski ile karşı karşıya olup olmadığına ilişkin yerel makamların değerlendirmesinde açık bir keyfilik veya hata göstermediğini düşünmektedir. Kiribati'deki aşırı nüfus yoğunluğundan veya özel arazi anlaşmazlıklarından kaynaklanan şiddet eylemlerinin bir sonucu olarak yaşam hakkına karşı açık bir tehdit ve devletin bu konuda yeterli önlem almadığı, bu konuda keyfiliğine ilişkin bir bilgi mevcut davada yer almamaktadır.

Komite ayrıca, başvuru sahibinin yerel makamlar nezdinde, deniz seviyesinin yükselmesinden kaynaklanan tuzlu su kontaminasyonu nedeniyle tatlı su kaynakları tükendiği için Tarawa'da içme suyuna erişimin olmamasından ciddi şekilde zarar göreceğine ilişkin iddialarına dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, Komite, iklim değişikliği araştırmacısı John Corcoran'ın bilirkişi raporuna ve ifadesine göre, Güney Tarawa sakinlerinin yüzde 60'ının kamu

⁸⁶ 2007 National Adaptation Programme of Action, United Nations Framework Convention on Climate Change.

hizmetleri kurulu tarafından sağlanan karneli kaynaklardan temiz su sağladığı bilgisini not etmektedir. Komite, suya erişimin neden olabileceği zorlukları kabul ederken, başvuru sahibinin temiz su tedarikinin erişilemez, yetersiz veya güvensiz olduğunu gösteren, bu durumun makul olarak öngörülebilir bir sağlık riski tehdidi oluşturduğunu, onurlu bir yaşam sürme hakkını zedelediğini veya doğal olmayan bir şekilde ya da bu sebeple erken ölümüne neden olabileceğine dair yeterli bilgi vermediğini ifade etmiştir.

Komite ayrıca, başvuru sahibinin, mahsulleri topraktaki tuz birikintileri nedeniyle tahrip edildiği için geçim kaynaklarından mahrum kaldığı ve bu sebeple yaşam hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddiasını not etmiştir. Öte yandan yerel makamların, başvuru sahibinin mahsul yetiştirmenin zor olduğunu ifade etmesine rağmen imkansız olmadığına dair bulgusu mevcuttur. Komite, belirli yerlerde, geçim kaynağı alternatiflerinin bulunmamasının, bireyleri iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı yüksek bir savunmasızlık riskine sokabileceğini kabul etmektedir. Ancak Komite, başvuru sahibi tarafından alternatif istihdam kaynakları ve Kiribati Cumhuriyeti'nde temel insani ihtiyaçların karşılanması için mali yardımın mevcudiyeti hakkında sağlanan bilgi eksikliğine dikkat çekmiştir. Komiteye sunulan bilgiler, başvuru sahibinin işsiz kalması sebebiyle, yaşam hakkını tehdit edebilecek bir yoksulluk, yiyecek yoksunluğu ve aşırı güvencesizlik, onurlu bir yaşam hakkı da dahil olmak üzere yaşamının tehdit altında olma durumuna dair gerçek ve makul ölçüde öngörülebilir bir risk bulunduğunu göstermemektedir. Bu nedenle Komite, başvuru sahibinin, yerel mahkemenin değerlendirilmesinin açıkça keyfi veya hatalı olduğunu veya adaletin reddi anlamına geldiğini kanıtlamadığını düşünmektedir.

Son olarak Komite, başvuru sahibinin aşırı nüfus ve giderek artan sıklıkla yoğun sel ve deniz yükselmelerinin, deniz duvarlarında açtıkları gedikler nedeniyle yaşam hakkı için bir riskle karşı karşıya olduğu iddiasına dikkat çekmiştir. Komite ayrıca, başvurucunun, Taraf Devlet mahkemelerinin, Kiribati Cumhuriyeti'nde başvuru sahibine ciddi zarar verilecek zaman dilimini belirlemede hata yaptığına ve iklim değişikliği konusunda uzman raporuna yeterli ağırlık vermediğine dair iddiasına da dikkat çekmiştir. Komite, bu raporun 2016 yılında sunduğu yorumlarında, Kiribati Cumhuriyeti'nin 10 ila 15 yıl içinde yaşanmaz hale geleceğini iddia ettiğini belirtmektedir.

Komite, Yeni Zelanda Göçmenlik ve Koruma Mahkemesinin iklim değişikliğine bağlı hasarın ani başlangıçlı olaylar ve yavaş başlayan süreçler yoluyla meydana gelebileceğine dair bir gözlemlerde bulunduğunu tespit eder. Raporlar, ani başlangıçlı olayların saatler veya günler boyunca ani ve açık bir etkisi olan olaylar olduğunu, yavaş başlayan etkilerin ise aylar veya yıllar

boyunca geçim kaynakları ve kaynaklar üzerinde kademeli, olumsuz bir etki doğurabileceğini göstermektedir. Hem ani başlangıçlı olaylar (yoğun fırtınalar ve sel gibi) hem de yavaş devam eden süreçler (deniz seviyesinin yükselmesi, toprağın tuzlanması ve arazinin bozulması gibi), iklim değişikliğine bağlı zararlardan korunmak isteyen bireylerin sınır ötesine göç hareketini teşvik edebilir. Komite, güçlü ulusal ve uluslararası çabalar olmaksızın, iklim değişikliğinin göç alan devletlerdeki etkilerinin, kişileri Sözleşmenin 6. veya 7. maddeleri kapsamındaki haklarının ihlaline maruz bırakabileceği ve böylece gönderen devletlerin geri göndermeme yükümlülüklerini ihlal edebileceği görüşündedir. Ayrıca, tüm bir ülkenin sular altında kalma riskinin çok büyük bir risk olduğu göz önüne alındığında, böyle bir ülkedeki yaşam koşulları, risk gerçekleşmeden önceki onurlu bir yaşama hakkı ile bağdaşmaz hale gelebilir.

Mevcut davada Komite, başvuru sahibinin, deniz seviyesinin yükselmesinin Kiribati Cumhuriyeti'ni yaşanmaz hale getirme ihtimalinin yüksek olduğu iddiasını kabul etmektedir. Bununla birlikte, Komite, iddia edildiği gibi, 10 ila 15 yıllık sürenin, uluslararası topluluğun yardımıyla Kiribati Cumhuriyeti'nin müdahale eylemlerine, korumak ve gerektiğinde yeniden yerleştirmek için olumlu önlemler almasına izin verebileceğine ilişkin ifadesine de yer vermiştir. Komite, kendisine sunulan bilgilere dayanarak, yerel makamların Kiribati Cumhuriyeti tarafından alınan önlemlerin Sözleşme'nin 6. maddesi uyarınca başvuru sahibinin yaşam hakkını korumaya yeterli olacağı, devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmek konusunda açıkça keyfi olduğu sonucuna varacak bir konumda olmadığına karar vermiştir.

Bu bulguların ışığında, Komite, Taraf Devlet mahkemelerinin başvuru sahibine koruma ihtiyacına ilişkin bireyselleştirilmiş bir değerlendirme yaptığını ve başvuru sahibinin karşılaştığı riski değerlendirirken Kiribati'de hüküm süren koşullar, başvuru sahibi ve adaların diğer sakinleri için öngörülen riskler, Kiribati yetkililerinin ve uluslararası toplumun müdahale etmesi için kalan süre, adaların çok ciddi durumu ve halihazırda devam etmekte olan çabalar dahil olmak üzere değerlendirmiştir.

Burada Komite, Taraf Devletin gelecekteki sınır dışı davalarında Kiribati Cumhuriyeti'ndeki durumu ve iklim değişikliğinin etkileri ve bunun sonucunda yükselen deniz seviyelerine ilişkin yeni ve güncellenmiş verileri dikkate alma sorumluluğunun devam etmesi saklı kalmak üzere, başvuru sahibinin 2015 yılında Kiribati Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilmesi kararını, Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamındaki haklarının ihlali olarak kabul etmiştir.

İhtiyari Protokolün 5 (4). maddesi uyarınca hareket eden İnsan Hakları Komitesi, Başvuru sahibinin, sınır dışı edilmesi ve Kiribati Cumhuriyeti'ne gönderilmesinin 6(1). madde kapsamındaki haklarını ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

SONUÇ

Mültecilerin ve zorla yerinden edilmiş kişilerin uluslararası korumaya erişebilmesi için uluslararası hukukta elimizdeki enstrümanlar 1951 Cenevre Konvansiyonu, 1967 New York Protokolü ve bölgesel ve iç hukuktaki yasal araçlardır. Etkili koruma, büyük ölçüde, devletlerin bu araçları hem bireysel olarak hem de uluslararası işbirliği yoluyla uygulama konusundaki gerçek kararlılığına bağlıdır. Kurumsal düzeyde, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ana küresel mülteci kurumu olarak oluşturulmuştur. Mültecilerin kendi ülkelerinin korumasından yoksun insanlar olarak özel karakterleri göz önüne alındığında, BMMYK, uluslararası mülteci ve vatansızlık belgelerine ilişkin denetim sorumluluklarında onlar adına aracılık edebilecek tüzel kişiliktir. BMMYK'nin görevinin etkili bir şekilde uygulanması da, devletlerin onunla işbirliği yapma taahhüdünü gerektirir. Başından beri temel zorluklardan biri, hem yasal rejim hem de yasal rejimin uygulamada nasıl işlediğine ilişkin korumadaki boşluklar olmuştur. Zamanla, Konvansiyon'a taraf devletlerin sayısı istikrarlı bir şekilde artmıştır. Geri göndermeme ilkesinin, uluslararası ve bölgesel insan hakları hukuku, mülteci hukuku ve uluslararası hukukun bir normu olarak kabul edilmesi, en azından bir dereceye kadar, boşlukların doldurulmasına yardımcı olmuştur. Mülteci tanımının farklı unsurlarına ilişkin farklı mahkeme kararları, devletler arasında değişen mülteci tanıma kriterlerine yol açarken, sığınmacılar için durum belirsizlikler içermektedir. Bu sebeple mülteci hukuku açısından içtihat oluşturabilecek her yeni karar önem arz etmektedir. Bu çalışmaya konu olan karar da devlet uygulamalarına ve dolayısıyla da mahkeme kararlarına öncülük edebilecek nitelikte tarihi bir karardır.

BM İnsan Hakları Komitesi, iklim değişikliğinin etkilerinden dolayı iltica talebinde bulunan bir bireyin şikayetine ilişkin ilk kararında, ülkelerin yaşam hakkını ihlal eden iklim değişikliğinden/çevresel bozulmadan kaynaklanan koşullarla karşılaşan kişileri sınır dışı edemeyeceğini belirtmiştir.

Teitiota davasında, Yeni Zelanda mahkemesi olayların olduğu anda başvuru sahibinin yaşam hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir, çünkü başvuru sahibinin ifadesinin ve diğer mevcut bilgilerin kapsamlı ve dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi, ciddi olmasına rağmen, Kiribati'deki durumun,

yeterli koruma önlemleri alındığına işaret etmekteydi. Ancak sonuç olarak 6.maddenin ihlaline ilişkin karar, iklim değişikliği ile ilgili gelecekteki sığınma taleplerinin başarısını kolaylaştırabilecek yeni standartlar ortaya koymaktadır.⁸⁷

Komite ayrıca, sığınma statüsü arayan kişilerin ülkelerine geri dönme-leri halinde yakın bir tehlike ile karşılaşacaklarını kanıtlamaları gerekmediğini açıklamıştır. Komite, iklim değişikliğinin neden olduğu zararın hem ani başlangıçlı olaylar (yoğun fırtınalar ve sel gibi) hem de yavaş başlayan süreçler (deniz seviyesinin yükselmesi, tuzlanma ve arazi bozulması gibi) yoluyla ortaya çıkabileceğini tespit etmiştir. Bu; hem ani başlangıçlı olayların hem de yavaş başlayan süreçlerin, bireylerin sınırları aşarak iklim değişikliğine bağlı zararlar sebebiyle sığınma arayabileceğine ilişkin bir karardır.

Karar, BM İnsan Hakları Sözleşmesi'nin organının iklim değişikliğinin etkilerinden dolayı sığınma hakkı arayan bir kişinin şikayetine ilişkin ilk kararı olması cihetiyle önemlidir. Tarihi BM İnsan Hakları kararı, iklim değişikliği nedeniyle sığınma taleplerine kapı açması muhtemeldir.

Sonuç olarak eğer 1951 Cenevre Mülteci Konvansiyonu'na ek bir protokol hazırlanacaksa, burada tam genişletilmiş bir *mülteci* tanımı olmalıdır.

⁸⁷ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25482>, (erişim tarihi: 26.08.2020).

KAYNAKÇA

- 2007 National Adaptation Programme of Action, United Nations Framework Convention on Climate Change.
- B.D.K. v. Canada* (CCPR/C/125/D/3041/2017), para. 7.3; and *K v. Denmark* (CCPR/C/114/D/2393/2014), para. 7.3.
- Beydon v. France* (CCPR/C/85/D/1400/2005), para. 4.3.
- Dillon v. Canada* (Minister of Citizenship and Immigration) (2005) FC 381 (Can. FC, Dec. 3, 2004).
- Doğan**, İlyas: İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 3. Baskı, 2019.
- Ekşi**, Nuray: İklim Mültecileri, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2016, s. 28.
- Essam El-Hinnawi, Environmental Refugees 4 (United Nations Environment Program 1985) cited in Gregory S. McCue, "Environmental Refugees: Applying International Environmental Law to Involuntary Migration) (1993) 6 Geo. Int'l Env'tl.L.Rev. 151 at 157-158; Renaud, Bogardi, Dun and Warner; Canisbee and Simms.
- Fabrice**, Renaud/**Bogardi**, Janos J./**Dun**, Olivia/**Warner**, Koko: Control, Adapt or Flee, How to Face Environmental Migration?, Publication Series of UNU Institute for Environment and Human Security (UNU-EHS), No.5/2007 (Bonn: UNUEHS, 2007) .
- General comment No. 36 (2018) on article 6 of the Covenant on the right to life (CCPR/C/GC/36), para. 30.
- Horvath (UKHL, 2000) ss. 497-98.
- ICISS- The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (Ottawa: Published by the International Development Research Centre, 2001) [ICISS Report.
- Kahloo v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs*, (1997) FCA 1430 (Aus FC, Dec. 1, 1997).
- Lambert**, Helen, (2001) The Conceptualisation of Persecution by the House of Lords, 13 Intl. J. Ref. L. 16.
- Lan v. Australia* (CCPR/C/107/D/1957/2010), para. 8.4., *Young-kwan Kim et al. v. Republic of Korea* (CCPR/C/112/D/2179/2012) at 2.

- McKernan, Lucy & Bret, Thiele:** UN Human Rights Committee brings new vitality to the right to life, <https://www.openglobalrights.org/un-human-rights-committee-brings-new-vitality-to-the-right-to-life/>
- M.M. v. Denmark* (CCPR/C/125/D/2345/2014), para. 8.4; *B.D.K. v. Canada* (CCPR/C/125/D/3041/2017).
- Marshall, L. W.:** (2010) Toward a New Definition of ‘Refugee’: is the 1951 Convention Out of Date? *European Journal of Trauma and Emergency Surgery*. doi: 10.1007/s00068-009-9068-2.
- Mehmood v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs*, (2002) FCA 37 (Aus. FC, Jan. 31, 2002) at. (14).
- Minister for Immigration and Multicultural and Indigenous Affairs v. Kord* (2002) 125 FCR 68 (Aus. FFC, Mar. 28, 2002) at 69(2).
- Moberg, Kara K.:** Extending Refugee Definitions to Cover Environmentally Displaced Persons Displaces Necessary Protection, 94(200) *Iowa L. Rev.*
- Musalo, K.:** (2010) A Short History of Gender Asylum in the United States: Resistance and Ambivalence May Very Slowly be Inching Towards Recognition of Women’s Claims, 29 *Ref. Survey. Q.* 46, at 58.
- Organization of African Unity (OAU), (1969, 10 September). *Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa* (“OAU Convention”), U.N.T.S. 45.
- Ortiz v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration)* (2011) FC 726 (Can. FC, Jun. 20, 2011).
- Özkan, Işıl:** *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, 2017.
- Portillo Cáceres et al. v. Paraguay* (CCPR/C/126/D/2751/2016), para. 7.3.
- R v. Immigration Appeal Tribunal; Ex Parte Shah*, (1992) 2 AC 629 (UKHL, Mar. 25, 1999).
- Saechao, Tyra Ruth:** “Natural Disasters and the Responsibility to Protect: From Chaos to Clarity” (2007) 32 *Brook. J. Int’l L.* 663 at 698-706.
- Safi, Sibel:** *Mülteci Hukuku*, Legal Yayınevi, 2017.
- Shacknove, A. E.:** (1985) Who is Refugee? 95 *Ethics* 274.
- Singh v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs*, (2002) FCA 37 (Aus. FC, Jan.31, 2002) at (16).
- Sivakumaran* (UKHL, 1987) at 992-93.

Stockholm Declaration, Preamble and all the principles; Maurizio Ragazzi, *The Concept of International Obligations Erga Omnes* (Oxford: Clarendon Press, 1997) at 154-156.

Sunarso v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs, (2000) 99 FCR 125 (Aus. FC, Feb. 7, 2000) at 132(38)-(39).

Toussaint v. Canada (CCPR/C/123/D/2348/2014), para. 11.3; *Portillo Cáceres et al. v. Paraguay* (CCPR/C/126/D/2751/2016), para. 7.5.

UN SC Res. 1674, U.N. Doc. S/RES/ 1674 (2006) at para. 4.

UNICEF, n.d. Who is a Refugee?.

United Nations International Covenant on Civil and Political Rights, Advance unedited version Distr.: General 7 January 2020, CCPR/C/127/D/2728/2016, Human Rights Committee, Views adopted by the Committee under article 5(4) of the Optional Protocol, concerning communication No.2728/2016.

V.M.R.B. v. Canada (CCPR/C/33/D/236/1987), para. 6.3.

Warner, K. J./Affi, T. J./Stal, M. J./Schmidl, S. J., Dun/O. J./Bogardi, J. J.: (2013) Human security, climate change, and environmentally induced migration. UNU-EHS.

Wisher, D.: (2003) “Non-State Actors and the Definition of a Refugee in the United Kingdom Protection, Accountability or Culpability?” 15 Intl. J. Ref. L. 68, at 80.

X v. Sweden (CCPR/C/103/D/1833/2008), para. 5.18.

Yeo, C.: (2003) Agents of the State: When is an Official of the State an Agent of the State? , 14 Intl. J. Ref. L. 509, s. 515.

<http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>.

<https://au.int/en/treaties/african-charter-human-and-peoples-rights>

<https://www.unhcr.org/climate-change-and-disasters.html>

<https://www.unhcr.org/climate-change-and-disasters.html>

<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/TBGeneralComments.aspx>

<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25482>